

Dr hab. Zbigniew Naworski, prof. UMK
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Rzymskiego, Historii Prawa
i Ustrojów Państwowych

Toruń, 29.04.2024 r.

**Recenzja w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego Pani dr
Justynie Biedzie.**

1. Uwagi wstępne.

Uchwałą Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych w dyscyplinie nauki prawne z dnia 26 stycznia 2024 r. zostałem powołany w skład komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr. Justynie Biedzie w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne. Wywiązując się z powierzonego mi zaszczytnego obowiązku przedstawiam poniższą recenzję.

Zgodnie z art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023, poz. 742 ze zm., cyt. dalej: Psw), zadaniem recenzenta jest dokonanie oceny, czy osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1, pkt 2, i przygotowanie recenzji. Poza podstawową przesłanką wskazaną w art. 219 ust.1 pkt 1 Psw, jaką powinna spełniać osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (uzyskanie stopnia doktora), przepis art. 219 ust. 1 pkt 2 Psw wymienia posiadanie w dorobku osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:

- 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a Psw, lub
- 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b Psw, lub

– 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne.

Z treści art. 221 ust. 8 Psw wprawdzie nie wynika wprost, aby obowiązkiem recenzenta było również sporządzenie recenzji w zakresie wykazywania się przez habilitantkę istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej. Jest to jednak jedna z ustawowych przesłanek nadania stopnia doktora habilitowanego, o czym stanowi art. 219 ust. 1 pkt 3 Psw, i z tego względu należało ją również poddać ocenie.

Na wstępie należy zaznaczyć, że Pani dr Justyna Bieda studia prawnicze na Uniwersytecie Łódzkim ukończyła w 2004 r., wtedy też została zatrudniona na stanowisku asystenta w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego (obecnie Katedra Badań nad Rozwojem Państwa i Prawa), tam też w 2011 r. obroniła pod kierunkiem prof. Jacka Matuszewskiego dysertację doktorską pt. *Testamenty publiczne na ziemiach Królestwa Polskiego w świetle praktyki notarialnej na przykładzie działalności kancelarii notarialnych w Zgierzu w latach 1826-1875* i następnie objęła w tej Katedrze funkcję adiunkta. W okresie swojego zatrudnienia skończyła w latach 2005-2009 aplikację adwokacką i uzyskała wpis na listę adwokacką; w latach 2017-2018 odbyła też studia podyplomowe *Prawo rodzinne z elementami psychologii* na Uniwersytecie Łódzkim.

2. Ocena monografii naukowej.

We wniosku o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego Pani dr Justyna Bieda wskazała, że osiągnięciem naukowym, stanowiącym znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne, o jakim stanowi art. 219 ust 1 pkt 2 Psw jest monografia pt. *Areszty detencyjne w Królestwie Polskim 1815–1868. Z badań nad powstaniem nowożytnej administracji na ziemiach polskich* wydana przez Uniwersytet Łódzki (Łódź 2023, ISBN 978-83-8088-957-6).

Sam tytuł monografii musi budzić pewne wątpliwości związane z dość wąską problematyką pracy i stosunkowo krótkim jej temporalnym zakresem. Areszty detencyjne były bowiem tylko jednym z elementów tworzenia od podstaw nowoczesnego więziennictwa w Królestwie Polskim, ramy czasowe zostały zakreślone na pół wieku, czyli na lata 1815–1868, tj. od początku istnienia Królestwa Polskiego aż do likwidacji komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, która odegrała fundamentalną rolę w organizacji i funkcjonowaniu jednostek penitencjarnych, przede wszystkim dzięki wydaniu dwóch podstawowych aktów normatyw-

nych w tej kwestii: „Instrukcji względem porządnego i jednostajnego utrzymywania aresztów policji prostej” z 1922 r. i znacznie późniejszej „Instrukcji dla więzień i zakładów karnych Królestwa Polskiego” z 1859 r. Jednak już spis treści wskazuje, że omawiana w monografii problematyka została wkomponowana w aspekty historyczne (zarówno europejskie jak i polskie) oraz szeroko pojęte zagadnienia dotyczące organizacji i funkcjonowania administracji rządowej w badanym okresie. Przy takim ujęciu, temat monografii należy uznać za trafny.

Celem rozprawy jest – zdaniem Autorki – przedstawienie problemów z jakimi borykać się musiała administracja rządowa w czasie tworzenia nowoczesnego więziennictwa w Królestwie Polskim, zwłaszcza zaś administracja więzienna.

Struktura rozprawy jest spójna i logiczna. Monografia składa się z 7 rozdziałów merytorycznych, obszernego wstępu, zakończenia i bibliografii, a układ treści jest merytorycznie i metodologicznie poprawny.

Ocenę publikacji należałoby rozpocząć od analizy wstępu. Po standardowym przedstawieniu wykorzystanych w pracy materiałów źródłowych i literatury oraz krótkim opisem zawartości poszczególnych rozdziałów warto zwrócić uwagę na liczące kilkanaście stron (s. 9–20) wprowadzenie historyczne do tematu, obejmujące główne nurty filozoficzne i prawne dominujące w Europie przez wiek XVIII aż po początek XIX stulecia. Świadczy ono o głębokiej znajomości tematu i erudycji Habilitantki. Ważnym zagadnieniem, na zakończenie wstępu, ułatwiającym lekturę pracy jest też prezentacja terminologii i pojęć używanych w monografii.

Rozważania zawarte w rozdziałach początkowych (I i II) stanowią wielopłaszczyznowe wprowadzenie do podjętej problematyki i mają dość zróżnicowany charakter. Dociekania te mają w głównej mierze charakter sprawozdawczy i opisowy, oparty na polskiej i obcej literaturze przedmiotu.

Rozdział I – *Ewolucja zasad stosowania i wykonywania zatrzymania przed wyrokiem w europejskiej doktrynie prawa karnego do początków XIX w.* przedstawia – skrótowo – ewolucję instytucji tymczasowego aresztowania od czasów starożytnych do początków XIX w. Autorka powołuje się przy tym zarówno na fundamentalne dzieła epoki C. Beccarii i J. Howarda jak i na przepisy wybranych europejskich procedur karnych z przełomu XVIII/XIX w., które kodyfikowały min. instytucję stosowania i wykonywania tymczasowego aresztowania (*Habeas Corpus Act*, *Kodeks karny toskański* z 1786 r., *Zbiór Ustaw o Karach dla Gaicy Zachodniej...* z 1796 r., *Franciszkana* z 1803 r., *Pruska Ordynacja Kryminalna* z 1805 r. i francuski *Kodeks postępowania sądowego kryminalnego* z 1808 r.). W części dru-

giej rozdziału mamy szczegółowe przedstawienie kształtowania się zasad wykonywania aresztu tymczasowego z powołaniem się na konkretne rozwiązania we wskazanych źródłach.

Rozdział II – *Rozwój instytucji uwięzienia przed wyrokiem na ziemiach polskich* opisuje zagadnienia związane z warunkami stosowania i wykonywania tymczasowego aresztowania od czasów średniowiecza do początków XIX w. Najpierw były to uregulowania w prawach ziemskim, miejskim i wiejskim Rzeczypospolitej szlacheckiej włącznie z pierwszymi postulatami rozdziału osób tymczasowo aresztowanych od skazanych w czasach stanisławowskich. Następnie parę uwag dotyczy idei stworzenia rozbudowanego systemu ośrodków penitencjarnych w Księstwie Warszawskim (Tymczasowe ministerialne urządzenie sądownictwa karnego Ministra Sprawiedliwości z 17 maja 1808 r.) Wreszcie, na końcu, zaprezentowano – szeroko – rodzaje środków pozbawienia wolności dla osób tymczasowo aresztowanych w Królestwie Polskim. Najpierw kilka zdań dotyczy poglądów polskich penitencjonarystów: Juliana Ursyna Niemcewicza, Józefa Pawlikowskiego, Franciszka Skarbka, Ksawerego Potockiego i ich najważniejszych prac, a potem kolejno przedstawiona są przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania, zasady jego wykonywania, wreszcie rodzaje środków pozbawienia wolności dla osób tymczasowo aresztowanych (areszty policyjne, areszty detencyjne i więzienia śledcze).

W zasadniczej części monografii (rozdziały III–VII) Autorka stara się zrealizować cele rozprawy opisując i analizując szczegółowo wszystkie elementy obejmujące całość zagadnienia.

Rozdział III – *Rola administracji rządowej i sądów w funkcjonowaniu aresztów detencyjnych* określa udział rozmaitych organów administracji rządowej w procesie podejmowania decyzji dotyczących funkcjonowania aresztów detencyjnych. Z powodzeniem udało się w tym rozdziale pokazać, w aspekcie centralizacji, rolę Komisji Rządowych Spraw Wewnętrznych oraz Sprawiedliwości w funkcjonowaniu tych aresztów, ale także udział w tym procesie komisji wojewódzkich (rządów gubernialnych). Druga część rozdziału koncentruje się na ukazaniu roli organów sądowych i ich uprawnień związanych z aresztami, zwłaszcza roli sądów policji prostej, bo to te organy podejmowały decyzje w przedmiocie osadzenia w areszcie, wydawały ogólne wytyczne co do postępowania z aresztantami, decyzje w przedmiocie uwolnienia z aresztu, wydawały zgodę na widzenia, na lepsze wyżywienie (o wyżywieniu pisze Autorka – w różnych aspektach – jeszcze w rozdziałach IV i V), wreszcie opisuje odpowiedzialność sędziego z tytułu bezprawnego aresztowania tymczasowego. W ostatniej części rozdziału zajęła się Habilitantka nadzorem nad aresztami detencyjnymi.

Rozdział IV – *Aresztanci* opisuje kwestie dotyczące osób osadzonych, ich charakterystykę, ich prawa i obowiązki, a także dopuszczalny czas ich zatrzymania. Drugą poruszoną tu

kwestią były regulacje związane z zasadami żywienia, dostarczania odzieży, opieki lekarskiej, widzeń oraz utrzymywania się z własnych funduszy. Omówiono też zasady przestrzegania przez osadzonych ustalonych reguł zachowania, ich odpowiedzialności dyscyplinarnej, a także zasady kierowania aresztantów do pracy i zwrotu przez nich kosztów utrzymania. Formalnoprawne rozwiązania zostały przy tym skonfrontowane z praktyką. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że rozważania w nim prowadzone po części pokrywają się z materiałą zawartą w rozdziale następnym (żywienie, odzież, leczenie).

Najbardziej obszerny rozdział_V – *Organizacja aresztów detencyjnych* – dotyczy organizacji aresztów detencyjnych, tzn. ich lokalizacji, standardów technicznych lokali przeznaczonych na areszty i ich urządzeń, sposoby dostarczenia lokali przez władze miejskie. Przedstawia też zakres obowiązków zarządczych i czynności dozorczych burmistrza jako organu zarządzającego aresztem detencyjnym oraz zasady finansowania działalności tego typu jednostek.

W początkach tworzenia tych aresztów przewidywano ich powołanie we wszystkich miastach, gdzie ulokowane zostały sady pokoju, czyli w miastach powiatowych. Nie zawsze tak było, areszty jak i więzienia inkwizycyjne były lokowane także poza siedzibami sądów, co zresztą spotykało się z powszechną krytyką. Dostarczenie lokalu na siedzibę aresztu spoczywało na władzach miejskich, które z reguły wynajmowały je w domach prywatnych; zwraca tu uwagę rozbudowana biurokracja występująca w trakcie zawierania kontraktów na wynajem, zwłaszcza że władze miejskie działały tu na zlecenia władz wojewódzkich, które z kolei musiały uzyskać akceptacje komisji rządowej. Przepisy prawne określały dość szczegółowo techniczne standardy dotyczące lokalu, i tu jak zwykle praktyka znacznie odbiegała od tych standardów, to samo dotyczyło zresztą urządzenia celi więziennej. Administracja rządowa zdawała sobie sprawę ze złych warunków panujących w aresztach detencyjnych i starała się je poprawić, głównie jednak przy pomocy pism, okólników i instrukcji, co przy braku odpowiednich środków finansowych niweczyło wszystkie idące w tym kierunku wysiłki.

Przepisy regulowały też szczegółowo uprawnienia i obowiązki burmistrza jako organu prowadzącego areszt detencyjny – tu także jak i w innych sprawach – jak konstatuje Autorka – praktyka nie zawsze zgadzała się ze stanem formalnoprawnym.

Szczegółowo zostały przedstawione koszty funkcjonowania aresztów detencyjnych, w tym wydatki na żywienie aresztantów, utrzymanie lokalu, remonty, odzież i leczenie. Kilka zdań zostało też poświęconych zasadom transportowania więźniów oraz postępowania w razie śmierci osoby osadzonej w areszcie detencyjnych; bardzo ciekawa jest tu wzmianka

o pozorowanej śmierci osadzonych w więzieniach guberni radomskiej; pozostaje tu niedosyt związany z lakonicznością informacji, tzn. czy był to przypadek wyjątkowy i odosobniony i występujący tylko w tej guberni, czy było to zjawisko szersze.

Rozdział VI – *Służba więzienna* – charakteryzuje całość zagadnień związanych z procedurą przyjmowania do służby, wynagrodzenia funkcjonariuszy, ich prawa emerytalne, urlopy aż po rozwiązanie stosunku urzędniczego. To wszystko przedstawione zostało zarówno na tle regulacji określających zasady organizacji aresztów detencyjnych, jak i z wykorzystaniem przepisów odnoszących się do urzędników służby cywilnej, którymi byli nadzorcy i strażnicy więzienni. Interesująca wydaje się tu konstatacja, że choć dozorca (nadzorcy) i strażnicy (stróże) formalnie mieli ten sam status prawny jako niżsi urzędnicy służby cywilnej, to w praktyce różnice między ich pozycją były bardzo wyraźne. Zwraca też uwagę wyraźna rozbieżność między prawnymi rozwiązaniami dotyczącymi odpowiedzialności burmistrzów i służby więziennej za brak należytego wykonywania powierzonych im obowiązków. Stan formalnoprawny został przedstawiony w sposób szeroki, a na tym tle zaprezentowane zostały rozwiązania dotyczące tej odpowiedzialności w związku z funkcjonowaniem aresztów detencyjnych. Praktyka w tej materii odbiegała od rozwiązań prawnych, przepisy były znacznie surowsze a stosowano je w znacznie złagodzonej formie.

Rozdział VII – *Inne funkcje aresztów detencyjnych* – dotyczy tych aresztów jako miejsc pozbawienia wolności innych osób niż tymczasowo aresztowani. Z jednej strony na mocy przepisów prawa dotyczyło to: defraudantów (kontrabandzistów), osób odbywających karę aresztu na czas krótki oraz transportowanych więźniów, którym w ten sposób należało zapewnić miejsca noclegowe. Z drugiej strony, w drodze praktyki, pojawiły się inne, nie przewidziane prawem funkcje tych aresztów: można było umieszczać w nich osoby skazane na karę aresztu policyjnego, czyli pozbawione wolności na okres od jednego do ośmiu dni – areszt detencyjny traktowano tu alternatywnie z aresztem policyjnym, w aresztach tych osadzano też uchylających się przed spisem wojskowym, podlegających ekstradycji i niewypłacalnych dłużników. Odrębnie (lakonicznie) został potraktowany areszt detencyjny w Kaliszu, gdzie w latach 40. XIX w. przetrzymywano osoby podlegające ekstradycji do czasu przekazania ich władzom pruskim lub austriackim (aresztanci cywilni i zbiegowie wojskowi). Fragment tych rozważań wymagałby, moim zdaniem, szerszych wyjaśnień. Czy praktyka przetrzymywania tych osób to tylko incydent, czy trwała dłużej? Co oznacza, że trwało to w latach czterdziestych – przez całe dziesięciolecie, ile razy, ile osób to dotyczyło itp.

Na końcu zwrócono też uwagę, że stopniowo odchodzono od aresztów detencyjnych, jako wyłącznie miejsc zatrzymania podejrzanych w trakcie pierwiastkowego śledztwa.

Monografię uzupełniona została pięcioma zestawieniami tabelarycznymi ilustrującymi omawianą problematykę, a zamyka ją bibliografia, do której wnoszę tylko jedno zastrzeżenie. Źródła w niej przedstawione są imponujące i potwierdzają wyjątkową dokładność i pracowitość Autorki. Nie budzą też zastrzeżeń akty prawne i wydawnictwa źródłowe. Opracowania związane z tematyką monografii są oczywiście wyjątkowo obfite i trudno wymagać, aby zostały uwzględnione w całości. Jednej jednak pozycji wyraźnie brakuje. Dotyczy to artykułu J. Kulbaki, *Więziennictwo w Królestwie Polskim w 1. połowie XIX w. ze szczególnym uwzględnieniem Kodeksu Karzącego z 1818 r.*, *Resocjalizacja Polska* 22/1921, s. 61-79.

Cechą charakterystyczną wszystkich rozdziałów było oparcie ich treści na bardzo solidnym i szczegółowych materiałach źródłowych. Stanowi to dużą zaletę monografii, podobnie jak zamykanie każdego z rozdziałów uwagami podsumowującymi. Analiza całości treści monografii wskazuje na jeden z podstawowych problemów przewijających się niemal przez wszystkie jej rozdziały, tzn. olbrzymią biurokrację przejawiającą się przez niezliczoną liczbę pism, instrukcji, okólników itp. Szkoda, że ten aspekt zagadnienia nie został przez Autorkę wyraźniej wyeksponowany.

Stwierdzić jednak trzeba, że cel rozprawy, czyli przedstawienie problemów z jakimi borykała się administracja rządowa budując system nowoczesnego więziennictwa został nakreślony szeroko i wszechstronnie, został więc zrealizowany.

Co do uwag szczegółowych.

S. 17, akapit 1, wiersz 8 od góry użycie pojęcia *publiczność rozprawy* wydaje się niezręczne, lepiej brzmi *jawność rozprawy*.

S. 35 – oczywisty błąd – nie Zygfryd Matuszewski a Zygfryd Rymaszewski.

S.40–41 – niepotrzebne jest, jak sadzę powtórzenie treści par. 302 ustawy zachodniogalicyskiej z 1796 r. i par.281 Franciszkany skoro brzmią one identycznie.

S. 47, przypis 56, wiersz 1 od góry, jest: *starzą*, winno być: *strażą*.

S. 128, przypis 62 – dobrze byłoby wyjaśnić ile wynoszą cytowane *złotniku*, *krużki* i jaka pojemność charakteryzowała pojemność *czarki*.

Reasumując, monografia została przygotowana na wysokim poziomie merytorycznym; jej strona formalna także nie budzi zastrzeżeń, o czym świadczą nieliczne i drugorzędne uwagi szczegółowe wskazane przy omawianiu poszczególnych rozdziałów pracy i powyżej. Należy więc stwierdzić, że Habilitantka w ocenianej publikacji wykazała się dużą wiedzą prawniczą i umiejętnością prowadzenia badań historycznoprawnych. W rezultacie publikacja spełnia ustawowe kryteria wskazane w art. 219 ust. 1, pkt 2 lit. a Psw, co pozwala na uznanie jej za osiągnięcie naukowe, które stanowi znaczny wkład e rozwój dyscypliny nauki prawne.

3. Ocena pozostałej aktywności naukowej.

Dorobek publikacyjny dr J. Biedy obejmuje 37 publikacji o charakterze naukowym: 2 monografie i 35 pozycji, w tym 7 rozdziałów w monografiach naukowych i 28 artykułów, 3 pozycje ukazały się przed obroną doktoratu, w 15 publikacjach Habilitantka występuje jako współautorka.

Dorobek Autorki obejmuje kilka badawczych, choć pierwsze z nich dotyczy tematyki pokrewnej związanej z głównym nurtem Jej zainteresowań.

Zdaniem Habilitantki dominującym kierunkiem Jej badań była organizacja i funkcjonowanie ośrodków pozbawienia wolności na ziemiach polskich od średniowiecza po wiek XIX. Habilitantka opublikowała tu 14 artykułów. Zaliczyć do nich należy chronologicznie: 1) *Cele i organizacja zakładów karnych w I Rzeczypospolitej*, Acta Universitatis Lodzianis. Studia i szkice z dziejów Polski i powszechnych. Od starożytności do połowy XX wieku, t. 94, 2015, s. 77-90; 2) *Decyzje centralnych organów rządowych w procesie kształtowania systemu organizacji więziennictwa Królestwa Polskiego na tle wybranych polskich koncepcji penitencjarnych początku XIX wieku* (Studia Prawno-Ekonomiczne, t. XCIV, 2015, s. 11-31); 3) *Ciąża, poród i opieka nad dzieckiem w więzieniach Królestwa Polskiego 1815-1867* [Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego (dalej: Studia), t. XVIII, 2015, s. 55-73]; 4) *Rodzaje środków pozbawienia wolności w Królestwie Polskim*, Studia, t. XIX, 2016, s. 147-161; 5) *Więzienia Królestwa Polskiego w latach 1815-1867 w świetle zasobów archiwów państwowych* (Historia-Pamięć-Tożsamość w Edukacji Humanistycznej, T. 4: Archiwum jako „Strażnik Pamięci”, Kraków 2016, s. 163-175); 6) *Opieka duchowa w więzieniach Królestwa Polskiego w latach 1815-1867* (Nihil nisi veritas. Księga dedykowana Profesorowi Jackowi Matuszewskiego, red. M. Głuszak, D. Wiśniewska-Józwiak, Łódź 2016, s. 385-401); 7) *Organizacja pracy więźniów w Królestwie Polskim w latach 1815-1867* (CPH, t. LXIX, z. 2, 2017, s. 111-134); 8) *Działalność oświatowa w więzieniach Królestwa Polskiego 1815-1867* (Studia, t. XX, 2017, s. 135-147); 9) *Organizacja i funkcjonowanie ośrodków pozbawienia wolności w Królestwie Polskim (1815-1867) w świetle źródeł*, (Studia, t. XXI, 2018, s. 123-139); 10) *Organizacja i funkcjonowanie aresztów policyjnych w Królestwie Polskim w latach 1817-1867. Część I*, (Studia, t. XXII, 2019, s. 107-126; 11) *Praca lekarzy w więzieniach Królestwa Polskiego na podstawie akt Rządu Gubernialnego Radomskiego* (Studia, t. XXIII, 2020, s. 293-316); 12) *Instrukcja dla strażników więziennych z 4/16 marca 1853 r. w świetle akt Komisji Wojewódzkiej i Rządu Gubernialnego Płockiego*, Studia Praw-

no-Ekonomiczne, t. CXV, 2020, s. 11-31; 13) *Instrukcja dla Głównego Więzienia Inkwizycyjnego w Warszawie z 26 listopada/8grudnia 1835 r. i uwagi do niej Nadzorcy Głównego Więzienia Karnego w Warszawie z 11/23 czerwca 1858 r.* CPH, t. LXXIII, z. 1, 2021; 14) *O przeznaczeniu aresztów detencyjnych w prawie i praktyce Królestwa Polskiego*, Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa, t. 15, 2022, s. 519-536).

Wszystkie wymienione wyżej pozycje to indywidualne dokonania Habilitantki zamieszczone w formie artykułów w różnych czasopismach naukowych, w jednym wypadku w księdze jubileuszowej profesora J. Matuszewskiego. Liczba publikacji i ich tematyka wraz z pracą habilitacyjną wskazują, że rzeczywiście jest to główny obszar zainteresowań dr J. Biedy. Trzeba przy tym zauważyć, że niektóre z nich zostały w większym lub mniejszym zakresie wykorzystane w prezentowanej monografii.

Pierwszy z artykułów został oparty na dotychczasowej literaturze naukowej i źródłach drukowanych, podobnie jak obszerny, stojący na wysokim poziomie naukowym, artykuł obrazujący dotychczasowy stan wiedzy na temat organizacji i funkcjonowania ośrodków pozbawienia wolności w Królestwie Polskim; Habilitantka słusznie wskazała w nim na niedosyt wiedzy na temat praktycznych aspektów tej problematyki. Następne prace bazują przede wszystkim na badaniach archiwalnych ukazując nieznane lub stosunkowo mało znane fakty z historii więziennictwa w Królestwie Polskim, takie jak sytuacje kobiet ciężarnych w więzieniach, praca lekarzy, czy kapelanów w więziennictwie, interesujące są też uwagi na temat służby więziennej. W tym nurcie badań należy też umieścić uwagi dotyczące pracy więźniów, czy działalność oświatową w więziennictwie tego okresu.

Drugim obszarem zainteresowań była kwestia kary w rozwoju dziejowym. Efektem tych działań są 4 artykuły opublikowane w latach 2016-2019: 1) *Nadzór sądowy nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności w Królestwie Polskim w latach 1815-1867* (Sądownictwo w Europie w XIX i XX wieku, red. E. Leniart, R. Świgoń-Skok, W. Wlaźlak, Kraków 2016, s. 23-37); 2) *The punishment of long-term incarceration throughout the history. Has history come full circle?*, *The Objectives of the long-term incarceration*, Olsztyn, 2017, s. 37-53; 3) *Kara ograniczenia wolności i jej meandry w polskim porządku prawnym*, (Między stabilizacją, a zmiennością prawa karnego – dylematy ustawodawcy, red. W. Cieślak, M. Romańczuk-Grądzka, Olsztyn 2017, s. 144-157); 4) *Ewolucja celów i warunków wykonywania kary pozbawienia wolności od średniowiecza po czasy współczesne*, (Kara kryminalna – perspektywa historyczna i penologiczna, red. T. Maciejewski, W. Zalewski, Gdańsk 2019, s. 65-81).

W tym obszarze badawczym Habilitantka współpracowała z Katarzyną Rydz-Sybirak, współautorką 3 publikacji. Wszystkie ukazały się jako rozdziały w monografiach, co podno-

si ich wartość. Wszystkie należy uznać za interesujące, podkreślić trzeba, że jeden z rozdziałów ukazał się w wersji anglojęzycznej. Nieco więcej uwagi zwróciłem na treść rozdziału *Ewolucja celów i warunków wykonywania kary pozbawienia wolności od średniowiecza po czasy współczesne* zamieszczonego w monografii zredagowanej przez prof. T. Maciejewskiego i W. Zalewskiego, gdzie trafnie pokazano ewolucję tej kary najpierw jako sankcji odwetowej, potem koncepcji poprawczej z uwzględnieniem (lakonicznym) polskiej myśli penitencjarnej, wreszcie polityki karania sprawców w XX w. aż po współczesność.

Trzeci obszar badawczy to dzieje prawa spadkowego na ziemiach polskich od średniowiecza, po czasy współczesne. W tym nurcie znalazły się następujące publikacje: 1) *Testament własnoręczny w świetle ustawodawstwa Królestwa Polskiego i praktyki na przykładzie akt kancelarii notarialnych w Zgierzu w latach 1826-1875*, CPH, t. LXIV, z. 2, 2012, s. 331-349; 2) *Testament – prawo a praktyka Królestwa Polskiego. W świetle akt notariuszy zgierskich w latach 1826-1875*, (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2013); 3) *Wymogi formalne testamentu tajemnego w świetle ustawodawstwa Królestwa Polskiego i praktyki na przykładzie akt kancelarii notarialnych w Zgierzu w latach 1826-1875*, (Studia Prawno-Ekonomiczne, t. LXXXVIII, 2013, s. 11-35); 4) *Zapis windykacyjny – powrót do przeszłości*, (Państwo i Prawo, z. 4, 2013, s.15-30); 5) *Prawo spadkowe Królestwa Polskiego w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Państwo i Prawo, z. 12, 2015, s. 93-107; 6) *Testamentary Law in Congress Poland on the exemple of files of the Zgierz notaries in the years 1826-1875*, (Studia, t. XXIV, 2021, s. 187-205.

Tu z kolei Habilitantka jest współautorką 4 artykułów – w 3 była to Dorota Wiśniewska-Józwiak, w 1 – Michał Kłós. Do tego nurtu należy też na wartościowa monografia *Testament – prawo a praktyka Królestwa Polskiego. W świetle akt notariuszy zgierskich w latach 1826-1875*. Jest to co prawda dysertacja doktorska dr J. Biedy, ale została on dostosowana do wymogów publikacyjnych i zrecenzowana przez wybitnego historyka prawa prof. Wojciecha Witkowskiego. Nie widzę więc potrzeby, aby ją szczegółowo omawiać. Jeden ze stosunkowo niedawno opublikowanych artykułów został zaprezentowany w języku angielskim, a dwa: *Zapis windykacyjny – powrót do przeszłości* i *Prawo spadkowe Królestwa Polskiego w orzecznictwie Sądu Najwyższego* pokazują, że Habilitantka wyszła poza tradycyjny dla Niej obszar badawczy jakim jest problematyka Królestwa Polskiego od lat 30. Do 70. XIX stulecia. Zwłaszcza ten drugi artykuł dotyczy orzecznictwa Sądu Najwyższego zawierającego odesłania do Kodeksu Napoleona i do Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego w sytuacjach wymagających uregulowania praw spadkowych w stosunku do spadków otwartych przed 1947 r.

Kilka pojedynczych publikacji dotyczy:

- prawa zobowiązań w Królestwie Polskim: *Instytucja przymusu osobistego dłużników w sprawach cywilnych na ziemiach Królestwa Polskiego w latach 1815-1875*, (Studia Iuridica Lublinensia. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Witkowskiemu, vol. XXV, Lublin 2015, s. 85-105;
- darowizn na ziemiach Królestwa Polskiego: *Szczególne rodzaje darowizn uregulowane w Kodeksie Napoleona a praktyka pierwszych łódzkich notariuszy. Rozważania na tle współczesnej dyskusji nad wprowadzeniem darowizny na wypadek śmierci*, CPH, t. LXIV, z. 2, 2012, s. 315-333; artykuł napisany wspólnie z Dorotą Wiśniewską-Józwiak; tu także treść artykułu sięga po czasy współczesne;
- stosunków własnościowych na ziemiach Królestwa Polskiego: *Warunki osadnictwa w Łodzi w I połowie XIX w. w świetle składanych protokołów deklaracyjnych*, (Studia, t. XVI, 2013, s. 183-200); artykuł napisany wspólnie z Dorotą Wiśniewską-Józwiak;
- prawa rodzinnego na ziemiach Królestwa Polskiego: *Doradca i opiekun przydany w świetle Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego – podobieństwa i różnice*, (Studia, t. XV, 2012, s. 85-97; artykuł napisany wspólnie z Joanną Machut-Kowalczyk;
- dziejów prawa karnego skarbowego na ziemiach polskich: *Kształtowanie się instytucji odpowiedzialności posiłkowej na ziemiach polskich w prawie karnym skarbowym do 1936 r.*, (Studia, t. XV, 2012, s. 125-145); napisany wspólnie z Katarzyną Rydz-Sybilak i Dorotą Wiśniewską-Józwiak;
- dziejów notariatu na ziemiach polskich: *Rejestry notarialne – u źródeł współczesności*, Rejent nr 6 (266), czerwiec 2013, s. 27-54); artykuł napisany wspólnie z Anną Marciniak-Sikorą i Dorotą Wiśniewską-Józwiak.

Tu także chciałbym zwrócić uwagę na 2 artykuły wykraczające poza dominującą u Habilitantki problematykę badawczą: : *Rejestry notarialne – u źródeł współczesności* i *Kształtowanie się instytucji odpowiedzialności posiłkowej na ziemiach polskich w prawie karnym skarbowym do 1936 r.*,

Warto też zauważyć, że Habilitantka współpracowała w opracowywaniu haseł do tomu „Historia państwa i prawa polskiego” w ramach Wielkiej Encyklopedii Prawa, choć szkoda, że nie znalazło to odzwierciedlenia w jej dorobku, być może dlatego, że tom ten nie ukazał się jeszcze drukiem.

Reasumując, dorobek Habilitantki jest znaczący, a prezentowane publikacje charakteryzuje dobry i bardzo dobry poziom naukowy. Pani dr J. Bieda zamieszczała je w różnych czasopiśmie naukowych wydawanych w wielu polskich ośrodkach naukowych, choć większość

ukazała się w łódzkich Studiach Prawno-Ekonomicznych i Studiach z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego. Przedstawiony dorobek charakteryzuje wielostronność zainteresowań Habilitantki dotyczącej z jednej strony szeroko pojętych zagadnień penitencjarnych ukazanych na tle XIX. wiecznej administracji, z drugiej zaś – prawa cywilnego obowiązującego w Królestwie Polskim w XIX stuleciu. Dobrze byłoby jednak, gdyby w dalszej pracy naukowej P. dr J. Bieda wyszła w znacznie większym zakresie poza zagadnienia związane z Królestwem Polskim z lat 1818–1875.

Przy sporządzaniu dokumentacji w prezentowaniu publikacji (załącznik nr 3 i 4) Habilitantka nie uniknęła drobnych błędów. I tak:

- CPH z 2017 to tom LXIX, a nie XIX;
- CPH z 2021 r. to tom LXXIII, a nie XXIII;
- dwa błędy (wytuszczone) w przytaczaniu publikacji *The punishment of long-term incarceration throughout the history. Has **history** come full circle?*, The Objectives of the long-term incarceration, Olsztyn, 2017, s. 37-53;
- dwa błędy w tytule publikacji (wytuszczone) *Testamentary Law in Congress Poland on the example of the files **on** the **Zgirz** notaries in the years 1826-1875*, (Studia, t. XXIV, 2021, s. 187-205.
- brak numeru zeszytu, *Instrukcja dla Głównego Więzienia Inkwizycyjnego w Warszawie z 26 listopada/8grudnia 1835 r. i uwagi do niej Nadzorcy Głównego Więzienia Karnego w Warszawie z 11/23 czerwca 1858 r.* CPH, t. LXXIII, **z. 1**, 2021.

Pani dr J. Bieda wykazuje się również istotną aktywnością naukową w postaci czynnego udziału w konferencjach, realizowaną w więcej niż jednej uczelni lub instytucji naukowej, jednakże wyłącznie w jednostkach krajowych. Odnotować należy udział w 18 takich konferencjach (w tym w 1 o charakterze międzynarodowym). W ich trakcie, na obradach każdej z nich, wygłosiła referaty, w 5 wypadkach były one opracowane we współautorstwie. Macierzysta uczelnia Habilitantki organizowała 7 z nich, pozostałe odbywały się w różnych ośrodkach naukowych w kraju. Brała też udział w 9 komitetach organizacyjnych i naukowych konferencji krajowych, głównie jako organizator sesji tematycznych, ale też sesji plenarnych, w 1 przypadku była też przewodniczącą komitetu organizacyjnego.

Habilitantka nie wykazała natomiast aktywności naukowej realizowanej na więcej niż jednej uczelni.

4. Pozostałe osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzujące naukę oraz w zakresie praktyki stosowania prawa.

Wszystkie aktywności i osiągnięcia Habilitantki są związane z jej macierzystą uczelnią i Wydziałem. Przede wszystkim, w ramach zatrudnienia prowadzi wymagane programem zajęcia dydaktyczne.

Poza wspomnianymi we wstępie recenzji dokonaniem do osiągnięć dydaktycznych należy niewątpliwie publikacja dotycząca dydaktyki w aspekcie historycznoprawnym (napisana wspólnie z Dorotą Wiśniewską-Józwiak): *Prawo cywilne Królestwa Polskiego w wybranych polskich podręcznikach akademickich* znalazła się jako w monografii: *Łódź. Polska i Europa Środkowo-Wschodnia w podręcznikach do nauczania historii*, red. Z. Anusik, M. Karkoch, J. Kita, E. Wiśniewski, Łódź 2013, s. 77-97.

Jest też Habilitantka członkiem Polskiego Towarzystwa Historii Prawa, gdzie w latach 2021-2023 pełniła funkcję członka komisji rewizyjnej.

W ramach działalności popularyzatorskiej dr J. Bieda w 2018 r. przeprowadziła szkolenie dla Prokuratury Krajowej z zakresu obowiązującego w na terenie byłego Królestwa Polskiego prawa spadkowego, a w roku następnym podobne szkolenie dla podmiotów z sektora prywatnego. Habilitantka współpracuje ze Stowarzyszeniem Emerytów i Rencistów Policyjnych, w jej ramach przygotowała opinię prawną: „Czy realizowane w latach 1984-1990 przez funkcjonariuszy Zarządu Łączności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i jego odpowiedników terenowych czynności służbowe były czynnościami operacyjno-technicznymi niezbędnymi w działalności Służby Bezpieczeństwa, o których mowa w art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. d ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. 2016 poz. 2770)”

Opublikowała też artykuł: *O zasadach przechowywania dokumentów w archiwach państwowych słów kilka*, *Abi Expert*, z. 3, 2019.

Warto również podkreślić, że w zakresie praktyki stosowania prawa dr J. Bieda jest od 2011 r. czynnym adwokatem i prowadzi Indywidualną Kancelarię Adwokacką specjalizującą się w prawie rodzinnym i spadkowym łącząc w ten sposób zainteresowania naukowe ze współczesną praktyką. W trakcie praktyki sporządziła szereg opinii prawnych, przede wszystkim tych dotyczących XIX. wiecznego prawa spadkowego, a zwłaszcza przepisów Kodeksu Napoleona.

5. Wnioski końcowe.

Biorąc pod uwagę przedstawioną powyżej ocenę osiągnięć naukowych i aktywności naukowej, a także organizatorskiej i popularyzatorskiej dr Justyny Biedy, stwierdzić należy, że Habilitantka spełnia wszystkie ustawowe warunki wymienione w art. 219 ust. 1 pkt 1–3 Psw do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne. Wskazane przez Habilitantkę osiągnięcia naukowe, monografia *Areszty detencyjne w Królestwie Polskim 1815–1868* uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora stanowią znaczny wkład w rozwój nauk prawnych, w dziedzinie nauk społecznych.

Konkludując, dr Justyna Bieda spełnia wszystkie wymagania stawiane przy ubieganiu się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

Zbigniew Naworski